

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

А.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ А.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

«ҰАТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ
ҚАРЖЫЛЫҚ КАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ»
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции,
посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан
«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»

COLLECTION OF REPORTS

of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary
of the national currency of the Republic of Kazakhstan
«STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE»

АСТАНА, ASTANA,
2023

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**"ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ"
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ**

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию
национальной валюты Республики Казахстан
**«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»**

COLLECTION OF REPORTS
of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary of the
national currency of the Republic of Kazakhstan
**"STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE"**

ASTANA, 2023

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261
М17

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Жағыпарова А.О. – Экономика факультінің деканы
Ажмухамедова А.А. – Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары
Мажитов Д.М. – «Қаржы» кафедрасының профессоры
Бұлақбай Ж.М. – «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі
Майдырова А.Б. – «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі
Сембиева Л.М. – «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі
Аманова Г.Д. – «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі
Муталиева Л.М. – «Туризм» кафедрасының меңгерушісі
Мухияева Д.М. – «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі
Алина Г.Б. – «Бизнес және басқару» факультетінің деканы, Esil University

М17 «Ұлттық валютаның тұрақтылығы мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде» Қазақстан Республикасы Ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 787 б. Международная научно-практическая конференция, посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан **«Стабильность национальной валюты как фактор обеспечения финансовой безопасности государства»**. – Астана: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2023. – 787 с. International scientific and practical conference dedicated to the 30 thanniversary of the national currency of the Republic of Kazakhstan **«Stability of the national currency as a factor of ensuring financial security of the state»**. – Astana: L.N. Gumilyov ENU, 2023. – 787 p.

ISBN 978-601-337-909-8

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектер жинағында мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы ұлттық валютасының тұрақтылық факторлары қарастырылған.

В сборнике трудов международной научно-практической конференции рассмотрены факторы обеспечения финансовой безопасности государства и стабильности национальной валюты Республики Казахстан.

In the collection of works of the international scientific and practical conference, factors of ensuring the financial security of the state and the stability of the national currency of the Republic of Kazakhstan are considered.

ISBN 978-601-337-909-8

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023

экспертный центр оценки образования». URL: http://nic.gov.ru/ru/docs/foreign/confirmation/idokb_3247_225515, свободный (дата обращения: 12.04.2017).

5. Права трудящихся государств-членов в сфере образования // Евразийская экономическая комиссия. М., 2017. 15 с. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/migration/social_security/Documentsправа_образование.pdf, свободный (дата обращения: 10.04.2017).

6. Меморандум по вопросам образовательного и научно-технологического сотрудничества на евразийском пространстве. 14 апреля 2016 г. // Министерство образования и науки Российской Федерации. URL: <http://минобрнауки.рф/новости/8152>, свободный (дата обращения: 12.04.2017).

ФРАНЧАЙЗИНГТІ ДАМЫТУДАҒЫ ВАЛЮТАЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫҢ РӨЛІ

Нурсейтова А.Н.

Л.Н. Гумилева атындағы Еуразия Ұлттық Университеті
Қазақстан Республикасы, Астана қ.
E-mail: ayagoznurseitova1102@gmail.com

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы франчайзингтің пайда болу тарихы, онымен байланысты негізгі ұғымдар қарастырылады. Сонымен қоса франчайзингті дамытудағы валюталық тұрақтылықтың рөлі айтылған. Франчайзинг қызметі түрімен тараптарда туындайтын оң және теріс тұстар анықталады. Отандық экономика үшін франчайзинг салыстырмалы түрде жаңа құбылыс болып табылады. Сондықтан да, франчайзингті дамытуға әсер ететін факторлардың рөлін анықтау басты міндеттердің бірі болып саналады. Сонымен қатар, франчайзинг арқылы бастау алған кәсіпті дамытудағы валюталық тұрақтылықтың рөліне аса назар аударылды. Валюта тұрақтылығы жағдайындағы франчайзингтің және жалпы экономика дамуының аспектілері көрсетіледі. Еліміздің экономикасындағы елеулі құбылыстардың бірі болып табылатын валюта тұрақтылығының әсері де зерттелді. Валюта тұрақтылығы жағдайында франчайзингпен қоса жалпы кәсіпкерлер бизнесі мен экономикаға қолайлы әсерлері айтылды.

Аннотация. В статье рассматривается история возникновения франчайзинга в Республике Казахстан, Основные понятия, связанные с ним. Также отмечена роль валютной стабильности в развитии Франчайзинга. По типу франчайзинговой деятельности определяются положительные и отрицательные моменты, возникающие у сторон. Для отечественной экономики франчайзинг-относительно новое явление. Поэтому одной из главных задач является определение роли факторов, влияющих на развитие франчайзинга. Кроме того, особое внимание было уделено роли валютной стабильности в развитии бизнеса, начатого через франчайзинг. Отражаются аспекты франчайзинга и развития экономики в целом в условиях валютной стабильности. Исследовано влияние валютной стабильности, являющейся одним из наиболее значительных явлений в экономике страны. Было отмечено благоприятное влияние на бизнес и экономику предпринимателей в целом, включая франчайзинг, в условиях стабильности валюты.

Abstract. The article examines the history of franchising in the Republic of Kazakhstan, the basic concepts associated with it. The role of currency stability in the development of Franchising was also noted. According to the type of franchising activity, the positive and negative aspects arising from the parties are determined. Franchising is a relatively new phenomenon for the domestic economy. Therefore, one of the main tasks is to determine the role of factors influencing the development of franchising. In addition, special attention was paid to the role of currency stability in the development of a business started through franchising. The aspects of

franchising and the development of the economy as a whole in conditions of currency stability are reflected. The influence of currency stability, which is one of the most significant phenomena in the country's economy, is investigated. The favorable impact on business and the economy of entrepreneurs in general, including franchising, in the conditions of currency stability was noted.

Кілт сөздер: франчайзинг, франшиза, франчайзер, франчайзи, валюта, валюта бағамы, импорт, экспорт

Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлер мен ірі шетелдік компания өкілдері арасындағы франчайзингке негізделген нарықтық қатынастардың дамуы 1994 жылдан бастау алады. Сол жылдары елімізде барлығымыз білетін «Coco-Cola» газдалған сусынының зауыты ашылды. Кейінгі жылдары «Adidas», «Nike» дүкендері мен бірге түрлі франшизалар елімізге аяқ басты.

Қазақстан экономикасында франчайзинг әлі де жаңа дәстүрлердің қатарында болғаны мен, дамыған елдерде ұзақ уақыт бойы сұранысқа ие болып табылады. Дәлел ретінде егер еліміздегі жалпы тұрғындардың арасында сауалнама жүргізсек, айтарлықтай тұрғындар «франчайзинг» деген терминмен таныс емес.

Жалпы, франчайзинг - белгілі бір сомаға тауар белгісінің иесі (франчайзер) оны сатып алушыға (франчайзи) пайдалану құқығын беретін қарым-қатынас түрі [1]. Елімізде франчайзингтік қатынастарды заңдық реттеу 2002 жылы Қазақстан Республикасында Франчайзинг әдістемесін тұрақтандыруға бағытталған заңнамалық база "Кешенді кәсіпкерлік лицензия (франчайзинг) туралы" № 330-II заңмен толықтырылды. Қазіргі таңда бұл франчайзингке қатысушылардың қарым-қатынасын реттейтін негізгі нормативтік құжат болып табылады [2].

Жергілікті нарықта франчайзинг арқылы кәсіп ашудағы танымал бағыт- киім мен аксессуарлардың брендтік дүкендері. Бұл сала жалпы жасалатын келісім шарттардың 30%-ын құрайды. 20% - дан астамы мейрамхана бизнесі мен халыққа қызмет көрсететін компаниялар алады, олар: жарнама агенттіктері, ұялы байланыс операторлары және консалтингтік фирмалар. Франчайзингтік концессияның жасалған келісімдерінің қалған пайызы азық-түлік маркеттерінің, зергерлік бұйымдардың, парфюмериялардың, ұялы телефон дүкендерінің, жиһаздардың иелеріне тиесілі.

Қазіргі жағдайда франчайзинг кәсіпкерлік қызметті жандандыру және оның тиімділігін арттыру тәсілі ретінде қарастырылады. Бір жағынан, франчайзингті пайдалану кәсіпкерлік тәуекелді айтарлықтай төмендетеді, инвестициялардың қайтарымдылығын жеделдетеді және осылайша шағын және орта бизнестің дамуын ынталандырады. Франчайзинг арқылы бизнес бастаудың тиімділігімен қоса өзіндік қиындықтары да кездеседі. Соның бірі елдегі валютаның тұрақтылығы. Жыл сайын Қазақстанға франшиза арқылы өз брендтерін сатуға дайын франчайзерлер саны артуда. Алайда елдегі валютаның тұрақтылығы франчайзинг пен қоса барлық кәсіп түріне әсер ететіні белгілі. Сол мәселелердің бірі-жалдау ақысының долларға байлануы, сондықтан кейбір белгілі сауда маркалары теңге мен доллар арасындағы белгісіздік жағдайынан кәсіптерін жабуға мәжбүр болады. Мысалы, шетелдік франшизалар қажетті жабдықтарды шетелден доллар мен евроға сатып алады. Осы жағдайда елдегі валюталық тұрақтылықтың әсері үлкен екенін атап өту керек. Сонымен қоса елдегі франшизалардың айтарлықтай пайызын фаст-фуд өнімдері мен мейрамхана бизнесі құрайтынын ескерсек, жабдықтардан бөлек ингредиенттерге бағаның көтерілуі де тікелей өз әсерін тигізетіні анық [3].

Қазіргі кезеңде ұлттық валютаның тұрақтылығына қатысты мәселе ерекше өзекті бола бастады. Оның ауытқуы қаржы нарығына да, сонымен бірге экономиканың басқа салаларына да белгілі бір әсер ететіндіктен, ақша қаражаттары тауарлар мен қызметтердің құнын өлшейтін жалғыз құрал болғандықтан, ұлттық валюта ұлттық экономиканы дамытудың және оның экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды факторына айналады. Әрине, ұлттық валюта тұрақтылығын қарастырғанда "валюта бағамы" ұғымын айту керек, онсыз сауда болмайды, ол елдің ақша бірліктерін басқа елдің валютасына

айырбастау пропорциясы ретінде көрінеді. Сауда қатынастары шеңберінде импорттаушы елдің ұлттық валютасы экспорттаушы елдің валютасына айырбасталады. Тиісінше, валюта нарығында белгілі бір валютаға сұраныс немесе ұсыныс пайда болады. Нәтижесінде импорт пен экспорт көрсеткішінің арақатынасының валюта бағамына(оны нығайту немесе әлсірету) әсер етуін айтуға болады. Соңғысының өсуі экономиканың дамуында (валютадағы қаражатпен қамтамасыз ету) маңызды рөл атқарады. Сонымен бірге экспорт санкциялық және геосаяси тәуекелдерге ұшырайды.

Ең алдымен, ақшаның тұрақсыздығы бағаның өсуіне байланысты көптеген жағымсыз әсерлерді, сонымен қатар - экономикалық қызметтің барлық субъектілері үшін шешім қабылдау процесіндегі белгісіздікті тудырады. Көптеген елдер үшін, соның ішінде Қазақстан үшін ұлттық валютаның ауытқуына әсер етудің маңызды факторларының бірі мұнай бағасы болып табылады, өйткені бұл елдердің бюджет кірістерінің негізгі бөлігі шикізат экспортынан түсетін кірістер болып табылады [4].

Жалпы, ұлттық экономика үшін де, франшизалар үшін де валюта тұрақтылығының орны ерекше екенін айта аламыз. Тұрақты валюта қаржы нарығының тұрақтылығына жағдай жасайды, бұл шетелдік инвестицияларды тарту және экономиканың оң өсуін қолдау үшін маңызды. Шетелдік брендтер франшизасын сенімді және тұрақты валютасы бар елдерге сатуды жөн көреді, өйткені бұл оларға валюталық тәуекелден қорғауды қамтамасыз етеді және әлеуетті пайданың тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар ішкі нарықтың дамуына және халықтың сатып алу қабілетінің артуына ықпал етеді. Валютаның тұрақтылығы тауарлар мен қызметтерге бағаның сақталуын, сондай-ақ инфляциялық тәуекелдердің төмендеуін қамтамасыз етеді.

Тұтастай алғанда, тұрақты валюта экономикада болжамдылықты қамтамасыз ету, инвестицияларды ынталандыру, сатып алу қабілетін жақсарту және сыртқы сауданы ілгерілету арқылы шешуші рөл атқарады. Сондықтан валютаның тұрақтылығын сақтау мемлекет үшін маңызды болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Александр Юрицин Франчайзинг и договор коммерческой концессии. Итоги и перспективы правового регулирования//2018. 268
2. Сулейменов М., Басин Ю. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіне түсіндірме. Ерекше бөлім. [https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1031861]
3. Видянова А. Капитал центр деловой информации [<https://kapital.kz/finance/45186/valyutnaya-neopredelennost-mozhet-razognat-franchayzerov.html>] (28.10.2023)
4. Электронная торговля в РК за 2022 год Электрондық ресурс// [https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35274634&pos=3;-82#pos=3;-82] (30.10.2023)

НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА ТЕНГЕ – КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Нұрланбек С.Б.

Научный руководитель - к.э.н., доцент Г.К.Замбинова
«Esil University», г.Астана, Казахстан

Аннотация. В данной публикации рассматривается роль национальной валюты тенге в обеспечении устойчивого развития экономики страны. Автор исследует влияние тенге на стабильность финансовой системы, инфляцию, валютный курс и другие экономические показатели. Благодаря анализу текущей ситуации и исторического опыта, статья предлагает рекомендации по улучшению функционирования валютной системы и обеспечению долгосрочного процветания экономики.